

DOI: <https://doi.org/10.31318/2786-8877.6.2023.291330>

ДАВИДОВА О. М.

Національна музична академія України імені П. І. Чайковського. Кандидат мистецтвознавства, доцент, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики (Київ, Україна).

Davydova, Oksana. Ukrainian National Tchaikovsky Academy of Music. Candidate of Art Criticism (PhD), Associate Professor, Professor at the Department of History of the Ukrainian Music and Musical Ethnology (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6484-6297>

© Давидова О. М., 2023.

ПАМ'ЯТЬ ІСТОРІЇ: ІВАН РАЧИНСЬКИЙ

MEMORY OF HISTORY: IVAN RACHYNSKYI

В історії української музики багато цікавих, проте мало-відомих сторінок. Одна з них — творчість Івана Рачинського, композитора кінця XIX — початку XX століття. Він народився 25 лютого 1861 року в с. Темирівці на Катеринославщині, освіту здобув у Харкові й Петербурзі, де закінчив юридичний факультет Петербурзького університету. Музикою він зацікавився ще юнаком, проте здобути професійну музичну освіту йому не випало. У 1881 році він подав заяву до Петербурзької консерваторії, однак її студентом так і не став.

Закінчивши університет 1886 року, І. Рачинський тривалий час подорожував за кордоном, що також сприяло його духовному збагаченню. Повернувшись, жив у Петербурзі, а влітку — у Криму чи в інших місцях Півдня України. Саме там він перейнявся любов'ю до народної музики, яка згодом так органічно увійшла в його творчість. Протягом тривалого часу І. Рачинський підтримував дружні взаємини з відомим композитором В. Сокальським, а також спілкувався з класиком вірменської музики О. Спендіаровим.

І. Рачинський залишив значну музичну спадщину, зокрема відомі 25 його опусів. Ще за життя автора були опубліковані два фортепіанні тріо, один струнний квартет, кілька романсів. Усі вони тісно пов'язані з українським музичним фольклором. Деякі солоспіви І. Рачинського виконувалися; звучав також його перший квартет, зокрема в повоєнний час у Львові, а значно пізніше і в Києві. Композитор працював у багатьох жанрах, проте найбільше його цікавила інструментальна й камерна вокальна музика. Відомі майже тридцять романсів і пісень І. Рачинського, у яких відчувається вплив пісень-романсів і деяких українських фольклорних наспівів, зосібна веснянок.

Особливо помітна національна стильова стихія в його інструментальних творах, зокрема у Другому тріо. Сам автор наголошував, що кожна з його частин написана у своєрідному стилі: перша — у класичному, друга — романтичному, третя — національному. У першій частині виразно проступають окремі народнопісенні інтонації, друга близька до фольклорного типу, відомого як народні романси. Найбільш цікава третя частина тріо, яка ніби «музично визначає» українське походження композитора. Вона, як і кілька фіналів українських симфоній (невідомого автора, М. Калачевського, В. Сокальського), написана у формі козачка.

Крім названих інструментальних творів, І. Рачинський написав багато п'єс для фортепіано, для скрипки й віолончелі в супроводі фортепіано, симфонічні сюїти «Весною», «Елевсінські містерії» та інші твори. Найбільш значним його здобутком стала Симфонія *до мінор* у чотирьох частинах (1915), уперше виконана 1916 року. Вона привертає особливу увагу тому, що жанр симфонії в українській музиці має складну історію. Її поява становить справді нову сторінку в історії українського симфонізму.

Симфонія *до мінор* І. Рачинського належить до лірико-драматичного типу, виразна, сповнена щирої емоційної мелодики. У ній своєрідно втілений принцип монотематизму, що, як і загальний настрій та прийоми розгортання матеріалу, свідчить про помітний вплив західноєвропейського

романтизму. Тема вступу до першої частини — це своєрідний епіграф до всього циклу. З нього в подальшому викристалізуються теми головних партій першої частини й фіналу. Основна тема другої частини також походить із цього лейтмотиву. Драматургія твору ґрунтується на принципах класичної побудови з лірико-психологічним центром у повільній частині, жанрово-побутовими ознаками у скерцо й дещо драматичним фіналом з рисами епічності.

І. Рачинський був відомий як високоерудований музичний критик. Найбільш ґрунтовне його дослідження — про композитора Гуго Вольфа [Рачинский, 1904]. І. Рачинський виявив себе здібним літератором: він першим переклав у віршованій формі фундаментальну працю Тіта Лукреція Кара «Про природу речей» [Тит Лукреций Кар, 1904] («De rerum natura»), а також деякі твори Овідія.

Під час громадянської війни І. Рачинський потрапив до Севастополя, де його бачили востаннє 1921 року, проте точна дата й обставини смерті композитора невідомі.

Творчість І. Рачинського — це ще одна сторінка в історії української музичної культури, яка потребує подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Рачинский И. И. Гуго Вольф» // Весы. Научно-литературный и критико-библиографический ежемесячный журнал. Москва : Скорпион, 1904. № 4, апрель. С. 17–29.

2. Тит Лукреций Кар. О природе вещей / пер. с лат. И. И. Рачинского. Москва : Скорпион, 1904. XVI, 231 с.